

ПРЕДМЕТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КАРАНТИНУ ТВАРИН

Г.А. СЛАУТА, аспірант кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В.З. Янчука (науковий керівник – доктор юридичних наук, професор В.М. Єрмоленко),
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: slautaanna12@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто теоретико-методологічні аспекти формування спектру суспільних відносин, які опосередковують сферу карантину тварин. Вияснено співвідношення понять «заходи» і «суспільні відносини» з метою встановлення предмету правового регулювання карантину тварин. Здійснено класифікацію відносин карантину тварин. Проведено детальну диференціацію двох основних блоків відносин карантину тварин, якими є відносини запобігання епізоотіям і реагування на них. Визначено ознаки профілактичного карантину.

Ключові слова: карантин, карантин тварин, профілактика карантину тварин, епізоотії, ліквідація епізоотій

Актуальність.

З огляду на сьогодення мабуть ні в кого не виникає питань щодо важливості карантинної тематики, адже це ефективний бар'єр не лише до епізоотій, а й імовірних пандемій в цілому. При цьому в юридичних дослідженнях цього соціального феномену важливого методологічного значення набуває визначення кола суспільних відносин, які опосередковують карантин тварин, адже від цього залежить загальна ефективність створюваного механізму їх правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Насамперед, слід зазначити, що у сфері правових засад карантину

тварин відсутні наукові розвідки, за винятком поодиноких праць з безпосередньої (Гафурова, 2019: 318–320) та суміжної тематики (Курзова, 2009). У зазначеному дисертаційному дослідженні особливостей правового регулювання карантину рослин, автором якого є В.В. Курзова, комплекс суспільних відносин, що супроводжують останній, не було виокремлено. При цьому карантин рослин розглядається нею як комплекс державних заходів (адміністративних та фітосанітарних), спрямованих на: 1) запобігання (профілактику) занесенню на територію України або поширенню у межах території України регульованих шкідливих організмів; 2) забезпечення контролю за регульованими шкідливими організмами (локалізацію);

3) ліквідацію регульованих шкідливих організмів з карантинної зони країни (Курзова, 2009: 7). У цілому ж сутність карантину рослин також зводиться нею до одного із заходів охорони рослинного світу та забезпечення екологічної (біологічної) безпеки (Курзова, 2009: 8). При цьому одразу ж виникає питання щодо співвідношення понять «заходи» і «суспільні відносини», адже лише останні можуть бути предметом правового регулювання. У цілому ж не встановленим залишається коло суспільних відносин, що опосередковують карантин тварин з огляду належності їх до предмету правового регулювання певної галузі права.

Таким чином, *метою статті* є визначення системи суспільних відносин, які є предметом правового регулювання сфери карантину тварин.

Результати.

Зі сказаного випливає передусім необхідність співставлення понять «заходи» і «суспільні відносини». Заходи в тлумачній літературі розглядаються як сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення чого-небудь («Великий тлумачний словник ...», 2004: 339). У свою чергу, здійснення чого-небудь є проявом дій, діяльності («Великий тлумачний словник ...», 2004: 228), що дає змогу провести паралель між заходами та певною діяльністю. При цьому заходи доцільно сприймати саме як складову діяльності, що має значно ширше значення. Такий висновок знаходить практичне підтвердження передусім у філософській доктрині так званого «діяльнісного» підходу, згідно якого дії як сукупність чуттєво-практичних, ідеальних, символічних, предметних

та інших акцій є частиною (Слободчиков, 2001: 54). Отже, наступним логічним кроком є співставлення діяльності і суспільних відносин.

Суспільні відносини з погляду сучасної філософської науки – це багатократно повторювані взаємодії між людьми. Змістом суспільних відносин виступає обмін діяльністю між суб'єктами, точніше, результатами діяльності. Діалектичний характер взаємодії людської діяльності і суспільних відносин полягає не тільки в тому, що перша породжує інші, які виступають об'єктивною формою і умовами здійснення першої. Людська діяльність є способом, як існування, так і зміни, розвитку суспільних відносин. Причому з розвитком суспільства людська діяльність все більш урізноманітнюється і складаються всі нові й нові різновиди суспільних відносин («Деятельность и общественные отношения...»). У підсумку діяльність і суспільні відносини взаємно зіставляються як зміст і форма, діалектична взаємодія яких полягає в тому, що зміна форми уможливорюється лише внаслідок зміни змістовних характеристик. Важливим методологічним моментом є можливість зовнішньої формалізації окремих складових змісту, тобто кожен із наведених карантинних заходів повинен мати свою зовнішню об'єктивізацію у формі відповідних суспільних відносин. Звідси цілком логічно припустити, що ветеринарно-санітарні заходи як прояв відповідної діяльності в цілому набувають зовнішньої форми відносин карантину тварин, а окремі заходи – відповідних різновидів таких відносин, зокрема відносин запобігання (профілактики) та ліквідації (за класифікацією В.В. Курзової) епізоотій. Водночас наведена класифікація карантинних

заходів викликає певні зауваження з боку відповідності реаліям та недостатньої повноти охоплення. У першу чергу це стосується відносин запобігання (профілактики), які зазначеним автором ототожнюються, але не конкретизуються.

З огляду на існування вищенаведеного Положення про функціональну підсистему захисту сільськогосподарських тварин і рослин єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру всі відносини карантину тварин доцільно диференціювати на два великі блоки: відносини запобігання епізоотіям і реагування на них.

Щодо відносин запобігання (профілактики), то з погляду лінгвістичного тлумачення терміни «запобігання» і «профілактика» (грец. *prophylaktikos* – запобіжний) щодо епізоотії є дійсно тотожними. Разом з тим розуміння профілактики як сукупності заходів, спрямованих на запобігання виникненню й поширенню чого-небудь (Словник іншомовних слів, 2000: 772), по відношенню до карантину потребує подальшої деталізації. Доцільно розрізняти профілактику виникнення епізоотії і, як наслідок, запобігання карантину, тобто оперативну профілактику, а також безпосередньо профілактичний карантин.

Оперативну профілактику пропонується розуміти як постійну, щоденну діяльність уповноважених державних органів і установ по відверненню можливості виникнення епізоотії в межах країни в цілому чи її окремих територій. Як наслідок, заходи оперативної профілактики мають потенційний характер, які варто диференціювати і закріпити в законодавстві. Змістовне наповнення

відносин оперативної профілактики формуватиме система заходів: пропаганда знань з карантину тварин; навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення загрози епізоотії; сприяння впровадженню в практику досягнень ветеринарної науки з питань захисту та карантину тварин і передового досвіду; сприяння підготовці спеціалістів ветеринарної медицини; контроль за дотриманням юридичними та фізичними особами ветеринарно-санітарних вимог, спрямованих на захист довкілля; ведення обліку і видання інформації щодо поширення карантинних об'єктів; проведення експертиз підкарантинних матеріалів та об'єктів тваринного походження; постійне вивчення видового складу та можливих мутацій збудників під карантинних хвороб; контроль за випуском для реалізації доброякісних у ветеринарному і санітарному плані продуктів та сировини тваринного походження; бактеріологічний контроль продуктів тваринного походження на ринках, м'ясокомбінатах, у холодильниках та на базах заготівлі, зберігання і реалізації продуктів тощо.

У свою чергу, профілактичний карантин визначається у ст. 1 Закону України «Про ветеринарну медицину» як система ветеринарно-санітарних заходів, що застосовуються перед та/або після переміщення тварин з метою запобігання занесенню або поширенню хвороб тварин. Зміст профілактичного карантину тварин конкретизується у ст. 35 цього Закону і полягає в тому, що тварини, які надходять до стада з інших потужностей (об'єктів) або придбані на внутрішньому ринку, підлягають обов'язковому профілактичному карантину протягом визначеного періоду. Протягом профілактичного

карантину тварини утримуються окремо у спеціально відведених ізольованих місцях (карантинних пунктах) під наглядом державного інспектора ветеринарної медицини, уповноваженого або ліцензованого лікаря ветеринарної медицини та підлягають ветеринарно-санітарному обстеженню. Тварини допускаються у стадо тільки після закінчення профілактичного карантину тварин на підставі письмового дозволу державного інспектора ветеринарної медицини. Таким чином, головною ознакою профілактичного карантину є його встановлення як реакції на внутрішньодержавне територіальне переміщення тварин.

Особливості здійснення профілактичного карантину розкривають Методичні рекомендації щодо профілактичного карантинування тварин для подальшого переміщення, ухвалені Науково-методичною радою Держпродспоживслужби (протокол № 2 від 25.06.2019 р.), згідно яких зміст профілактичного карантинування поєднує систему таких заходів: перевірка відповідних реєстраційних та ідентифікаційних документів, якщо ідентифікація таких тварин передбачена законодавством; перевірка відповідності приміщення умовам, необхідним для карантинування; клінічний огляд та звірка з даними Єдиного державного реєстру тварин; складання акта та затвердження плану карантинування; взяття проб крові для проведення лабораторних досліджень; діагностичні дослідження на туберкульоз; профілактичні щеплення; обробка проти ектопаразитів, дегельментизація; двократна обробка тварин проти лептоспірозу протягом 14 днів; оформлення акта зняття з карантину; видача супровідних ветеринарних документів.

Наступний блок становлять відносини реагування на епізоотії. У вищевказаній класифікації В.В. Курзової реагування вичерпуються виключно заходами ліквідації хвороб. Це занадто вузьке сприйняття фази реагування, при якому випускаються з уваги відносини з виявлення хвороби та її локалізації. Таким чином, відносини реагування безпосередньо пов'язані з введенням карантину і проведенням трьох груп заходів, якими є виявлення, локалізація і ліквідація карантинних об'єктів.

Виявлення (діагностика) підкарантинних об'єктів здійснюється заходами ветеринарно-санітарної діагностики під час проведення: 1) контролю за переміщенням, експортом та імпортом тварин, продуктів і сировини тваринного походження, ветеринарних препаратів, кормів і кормових добавок, насіння, рослин і продукції рослинного походження; 2) ветеринарно-санітарної експертизи продуктів і сировини тваринного походження, а на ринках також і продуктів рослинного походження, що призначаються для харчування людей, годівлі тварин і подальшої переробки; 3) ветеринарно-санітарної експертизи продуктів і сировини тваринного походження, тварин, кормів, преміксів, що призначаються для харчування людей, годівлі тварин і подальшої переробки, засобів захисту тварин у разі їх експорту та імпорту. Зазначені відносини окреслюють предмет правового регулювання виявлення підкарантинних об'єктів.

Виходячи із загального розуміння локалізації як обмеження місця або дії чого-небудь (Словник іншомовних слів, 2000: 601), відносини локалізації підкарантинних хвороб формують ветеринарно-санітарні заходи, визначені у підпунктах 1–4, 6–10, 12–16 ч. 1 ст.

44 Закону України «Про ветеринарну медицину», якими є: 1) проведення термометрії, відокремлення здорових тварин від хворих та здійснення діагностичних досліджень; 2) ізоляція хворих тварин та закриття потужностей (об'єктів), де виявлено присутність хвороби, що підлягає повідомленню; 3) заборона або обмеження переміщення тварин; 4) заборона переміщення за межі інфікованих потужностей (об'єктів) будь-яких товарів, засобів догляду за тваринами, супутніх об'єктів та гною; 5) вилучення і безпечне знищення туш тварин, які загинули або були вбиті, та інших товарів або гною у разі неможливості їх знешкодження звичайними методами очистки та дезінфекції; 6) здійснення спеціальних ветеринарно-санітарних заходів в інфікованій, буферній зонах та зоні спостереження; 7) заборона організації ярмарків, ринків, виставок, аукціонів, публічних або інших заходів із залученням тварин, а також функціонування майданчиків для торгівлі тваринами; 8) зміна режиму роботи потужностей (об'єктів), що використовуються для розведення племінних тварин, вирощування, тренування, змагання, утримання, виставок (огляду), конкурсу, продажу, забою або вилову тварин, для виробництва та обігу продуктів тваринного походження; 9) заборона або обмеження здійснення злучки тварин, а також збирання, обробки, зберігання та використання сперми для штучного запліднення тварин, запліднених яйцеклітин та ембріонів, що походять з інфікованої, буферної зон або зони спостереження; 10) обмеження переміщення осіб, які були в контакті з інфікованими тваринами та тваринами, щодо яких є підозра, що вони інфіковані, або з іншими товарами чи

гноєм від інфікованих тварин; 11) спостереження за тваринами, включаючи відбір зразків крові або патологічного матеріалу для проведення досліджень, та доступ до записів, що велися тваринницькими господарствами в інфікованій, буферній зонах, зоні спостереження та на інших потужностях (об'єктах), за якими ведеться спостереження, за межами цих зон; 12) надійна ізоляція котів і собак, власники яких відомі, та знищення бродячих котів і собак гуманними методами тощо.

Аналогічно відносини ліквідації хвороб формує проведення ветеринарно-санітарних заходів, визначених пунктами 5, 11, 17 ч. 1 ст. 44 Закону України «Про ветеринарну медицину», до яких належать: 1) вакцинація, клінічні обстеження та лікування тварин; 2) застосування заходів стемпінг-ауту професійним та гуманним шляхом; 3) залучення поліцейських та у встановленому порядку військовослужбовців, якщо це є необхідним та доцільним, для надання допомоги відповідним державним надзвичайним протиєпізоотичним комісіям у запровадженні та здійсненні заходів щодо локалізації та ліквідації особливо небезпечної хвороби, занесеної до списку МЕБ.

Висновки і перспективи.

У підсумку вимальовується цілісна система суспільних відносин, які формують матеріальну основу карантину тварин. Це відносини запобігання епізоотіям (оперативна профілактика, а також безпосередньо профілактичний карантин) і реагування на епізоотії (виявлення (діагностика) підкарантинних об'єктів, локалізація підкарантинних хвороб, ліквідація хвороб). Разом з тим залишаються не виясненими

галузева належність відносин карантину тварин та його місце в ієрархічній структурі системи права, першим кроком до чого і було встановлення кола суспільних відносин, що опосередковують карантин тварин. Таким чином, у перспективі залишається висвітлення зазначених питань.

Класичним теоретичним положенням є розуміння під предметом правового регулювання комплексу відповідних суспільних відносин, що спричинює необхідність окреслення кола суспільних відносин, які опосередковують карантин тварин, з подальшим визначенням їх галузевої належності та місця в інституційній структурі системи права.

Список використаних джерел

1. Гафурова О.В. Карантин тварин. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 16. Харків: Право, 2019. С. 318–320.
2. Курзова В.В. Еколого-правове регулювання карантину рослин: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2009. 20 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
4. Слободчиков В.И. Деятельность как антропологическая категория (о различении онтологического и гносеологического статуса деятельности). Вопросы философии. 2001. № 3. С. 48–57.
5. Деятельность и общественные отношения. URL: <https://lektsii.com/1-20590.html> (дата звернення: 15.02.2020).
6. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.
7. Про ветеринарну медицину: Закон України від 16.11.2006 р. № 361-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 5–6. Ст. 53.
8. Методичні рекомендації щодо профілактичного карантинування тварин для подальшого переміщення, ухвалені Науково-методичною радою Держпродспоживслужби (протокол № 2 від 25.06.2019 р.). URL: <http://www.consumer.gov.ua/Pictures/Files/Editor/document/> (дата звернення: 15.02.2020).

References

1. Hafurova, O.V. (2019). Karantyn tvaryn. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia [Quarantine of animals. The Great Ukrainian Legal Encyclopedia]: u 20 t. T. 16. Kharkiv: Pravo, 318–320 (in Ukrainian).
2. Kurzova, V.V. (2009). Ekologo-pravove rehulivannia karantynu rosllyn [Ecological and legal regulation of plant quarantine]; Nats. un-t bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Kyiv, 20 (in Ukrainian).
3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A great explanatory dictionary of modern Ukrainian] (2004). Uklad. i holov. red. V.T., Busel. Kyiv; Irpin: VTF «Perun», 1440 (in Ukrainian).
4. Slobodchikov, V.Y. (2001). Deiatelnost kak antropologicheskaya katehoriya (o razlychenyy ontologicheskoho y hnoseologicheskoho statusa deiatelnosti). Voprosy fylosofyy [Activity as an anthropological category (on distinguishing ontological and epistemological status of activity)], 3: 48–57 (in Russian).
5. Deiatelnost y obshchestvennye otnosheniya [Activities and public relations]. Available at: <https://lektsii.com/1-20590.html> (in Russian).
6. Slovnyk inshomovnykh sliv: 23 000 sliv ta terminologichnykh slovospoluchen [Vocabulary of main words: 23,000 words and terminological words] (2000). Uklad. L.O., Pustovit ta in. Kyiv: Dovira, 1018 (in Ukrainian).

7. Pro veterinary medytsynu [About veterinary medicine] (2006): Zakon Ukrainy 16.11.2006 № 361-V.Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 5–6, 53 (in Ukrainian).
8. Metodychni rekomendatsii shchodo profilaktychnoho karantynuvannia tvaryn dlia podalshoho peremishchennia, ukhvaleni Naukovo-metodychnoiu radoiu Derzhprodspozhyvsluzhby (protokol № 2 25.06.2019.) [Methodological recommendations for the prophylactic quarantine of animals for further movement, approved by the Scientific and Methodological Council of the State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection (Protocol No. 2 of 25.06.2019)]. Available at: <http://www.consumer.gov.ua/Pictures/Files/Editor/document> (in Ukrainian).

G.A. Slauta (2020). Subject legal control of animal quarantine. Law. Human. Environment, 11(1): 69-75. <https://doi.org/10.31548/law2020.01.008>.

Summary. The article deals with the theoretical and methodological aspects of the formation of the spectrum of social relations that mediate the sphere of animal quarantine. The relation between the terms «measures» and «social relations» has been clarified in order to establish the subject of legal regulation of animal quarantine. The classification of animal quarantine relationships is made. A detailed differentiation of the two main blocks of relations of quarantine of animals, which are the relations of prevention and response to epizootic animals, is carried out. Signs of preventive quarantine have been identified.

Keywords: quarantine, animal quarantine, prevention of animal quarantine, epizooties, elimination of epizooties
